

Stockholm den 16 juni 2021

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Begäran om skadestånd

Sökande:

Henrik Gustavsson, [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]

Ombud:

Juristerna Alexander Ottosson och Erica Wide
Centrum för rättvisa
Box 2215
103 15 Stockholm

alexander.ottosson@centrumforrattvisa.se

erica.wide@centrumforrattvisa.se

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning av ärendet	5
2	Begäran	8
3	Grunder	8
4	Bakgrund.....	11
4.1	Byggnads stridsåtgärder orsakade HGS konkurs	11
4.2	Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads vid allmän domstol och begärde skadestånd för överträdelser av företagets rättigheter enligt Europakonventionen	13
4.3	Allmän domstol bedömde att den var behörig att pröva Henrik Gustavssons talan.....	15
4.4	Högsta domstolen uttalade i en mellandom att Byggnads kan åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelser av konventionsskyddade rättigheter	15
4.5	Tingsrätten och hovrätten bedömde att Byggnads stridsåtgärder överträtt HGS rättigheter enligt Europakonventionen	16
4.6	Henrik Gustavsson förpliktades att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader med 2,7 miljoner kronor	18
5	Rättsliga utgångspunkter	18
5.1	Artikel 13 i Europakonventionen innefattar en rätt för enskilda att få en effektiv prövning av rimligt grundade påståenden om konventionsöverträdelser	18

5.2	Nationella domstolar måste beakta Europakonventionen även när de avgör tvister mellan enskilda	19
5.3	En part som haft fog för sin talan får enligt artikel 13 i Europakonventionen inte åläggas att betala rättegångskostnader som innebär en oskälig börda	20
5.4	Prövningsordningen enligt artikel 13 i Europakonventionen	21
6	Rättslig argumentation.....	22
6.1	Henrik Gustavsson kunde på rimliga grunder påstå att hans rättigheter hade överträtts med hänsyn till Europadomstolens praxis vid tidpunkten för talans väckande	22
6.2	Henrik Gustavsson hade rätt till ett effektivt rättsmedel vid prövningen av hans talan mot Byggnads	23
6.3	Henrik Gustavsson har haft fog för sin talan mot Byggnads med hänsyn till hur rättsläget såg ut när han inledde processen och att han vunnit de avgörande frågorna i målet	26
6.4	Fördelningen av rättegångskostnaderna har inneburit att Henrik Gustavsson i strid med artikel 13 i Europakonventionen har fått bära en oskälig börda	27
6.5	Sammanfattning: Staten har överträtt Henrik Gustavssons rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen	29
6.6	Staten har även brutit i sina positiva förpliktelser och överträtt Henrik Gustavssons negativa föreningsfrihet enligt artikel 11 i	

Europakonventionen och hans egendomsskydd enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1	29
6.7 Henrik Gustavsson har rätt till skadestånd för ren förmögenhetsskada med 2 716 200 kronor.....	30
Förteckning över bilagor.....	32

1 SAMMANFATTNING AV ÄRENDET

- 1.1 Henrik Gustavsson ägde och drev ett mindre byggföretag, HGS Linköping AB (HGS), vars arbetstagare inte var organiserade fackligt. Under våren 2006 kontaktades HGS av Svenska Byggnadsarbetareförbundet (Byggnads) för att förbundet ville att branschens kollektivavtal, Byggnadsavtalet från år 2000, skulle bli bindande för företaget – antingen genom att företaget blev medlem i arbetsgivarorganisationen Sveriges Byggindustrier eller genom att ett s.k. hängavtal tecknades.
- 1.2 I kollektivavtalet ingick ett system med granskningsavgifter, som var avsedda att täcka förbundets kostnader för kontroll av att avtalet följdes i fråga om löner och annan ersättning. HGS begärde att få teckna ett kollektivavtal utan skyldighet att erlægga granskningsavgifter, vilket Byggnads motsatte sig. HGS och Byggnads kom därför inte överens om något avtal och i juni 2006 försatte Byggnads HGS i blockad.
- 1.3 Bakgrunden till att HGS motsatte sig ett avtal med skyldighet att betala granskningsavgifter var att detta system var föremål för prövning i Europadomstolen (se *Evaldsson and Others v. Sweden*, no. 75252/01, 13 February 2007). Europadomstolen kom i sin dom fram till att Byggnadsavtalets system för granskningsavgifter stred mot skyddet för äganderätten enligt artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till Europakonventionen, eftersom det inte förelåg tillräcklig transparens i fråga om hur avgifterna användes i den fackliga verksamheten.

- 1.4 Sedan ett nytt kollektivavtal utan granskningsavgifter hade träffats för byggbranschen tecknade HGS ett hängavtal i juni 2007, varefter Byggnads hävde blockaden. Kort därefter kom HGS på obestånd och försattes i konkurs. Enligt förvaltarberättelsen i konkursen synes blockaden ha varit den huvudsakliga orsaken till obeståndet.
- 1.5 Henrik Gustavsson förvärvade konkursboets skadeståndsfordran på Byggnads med anledning av blockaden och väckte talan mot förbundet vid Stockholms tingsrätt. Henrik Gustavsson begärde att tingsrätten skulle förplikta Byggnads att betala skadestånd för den skada som blockaden orsakat i första hand bolaget och i andra hand Henrik Gustavsson själv. Som grund för anspråket anförde Henrik Gustavsson att blockaden inneburit en överträdelse av företagets negativa föreningsfrihet i artikel 11 i Europakonventionen och egendomsskydd i artikel 1 i tilläggsprotokoll 1.
- 1.6 Byggnads invände i första hand att Henrik Gustavssons talan skulle avvisas under påståendet att målet gällde en arbetstvist. Såväl tingsrätten som hovrätten bedömde att målet inte avsåg en arbetstvist och ogillade därför Byggnads invändning om rättegångshinder.
- 1.7 Byggnads invände i andra hand att Henrik Gustavssons talan skulle ogillas under påståendet att Byggnads inte kunde åläggas skadeståndsskyldighet på grund av överträdelser av HGS rättigheter enligt Europakonventionen. Tingsrätten bestämde att frågan om Henrik Gustavsson hade rätt till ett sådant rättsmedel gentemot Byggnads för överträdelser av Europakonventionen skulle prövas genom mellandom.

- 1.8 I sin mellandom i målet uttalade Högsta domstolen att Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet gentemot Henrik Gustavsson för överträdelser av angivna bestämmelser i Europakonventionen, om stridsåtgärderna var att bedöma som kvalificerat otillbörliga (se rättsfallet NJA 2015 s. 899).
- 1.9 Stockholms tingsrätt bedömde därefter att Byggnads blockad hade inneburit en överträdelse av HGS negativa föreningsfrihet i artikel 11 i Europakonventionen och egendomsskydd i artikel 1 i tilläggsprotokoll 1, samt att stridsåtgärderna var att bedöma som kvalificerat otillbörliga. Stockholms tingsrätt förpliktade därför Byggnads att betala skadestånd till Henrik Gustavsson med 140 000 kronor avseende ren förmögenhetsskada. Med hänvisning till att Henrik Gustavssons yrkande endast bifallits till en viss del bestämde tingsrätten att vardera parten skulle stå sin rättegångskostnad.
- 1.10 Såväl Henrik Gustavsson som Byggnads överklagade tingsrättens dom till Svea hovrätt. Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning att Byggnads blockad hade inneburit en överträdelse av HGS negativa föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen. Till skillnad från tingsrätten bedömde hovrätten dock att stridsåtgärderna inte var att bedöma som kvalificerat otillbörliga och att Henrik Gustavsson därför inte hade rätt till skadestånd, trots rättighetskränkningarna. Hovrätten avslog därför Henrik Gustavssons talan och ålade honom att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader i tingsrätten och i hovrätten med sammanlagt 2 716 200 kronor.
- 1.11 Henrik Gustavsson överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen, som beslutade att inte ge prövningstillstånd.

1.12 Den fråga som Justitiekanslern har att ta ställning till är om det har inneburit en överträdelse av Henrik Gustavssons rätt till ett effektivt rättsmedel enligt Europakonventionen att han har förpliktats att betala 2 716 200 kronor för Byggnads rättegångskostnader trots att domstolarna bedömt att Byggnads överträtt hans företags konventionsskyddade rättigheter.

2 BEGÄRAN

2.1 Henrik Gustavsson begär att Justitiekanslern ska tillerkänna honom 2 716 200 kronor tillsammans med ränta enligt 6 § räntelagen (1997:635) från den dagen som infaller 30 dagar efter framställningen av detta anspråk till dess att beloppet är betalt.

3 GRUNDER

3.1 Svea hovrätt har i dom den 13 mars 2019 i mål nr T 315-18 förpliktat Henrik Gustavsson att betala ersättning för Byggnads rättegångskostnader med 2 716 200 kronor. Detta trots att hovrätten samtidigt bedömt att Byggnads hade överträtt HGS rätt till föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen. Henrik Gustavsson har betalat beloppet till Byggnads.

3.2 Hovrättens beslut att ålägga Henrik Gustavsson betalningsskyldighet för Byggnads rättegångskostnader har inneburit att staten överträtt hans rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen i förening med artikel 11 och artikel 1 i tilläggsprotokoll 1 till Europakonventionen.

- 3.3 Skälet för detta är att Henrik Gustavsson haft fog för sin talan mot Byggnads samt att rättegångskostnadsfördelningen har inneburit en oskäligen börda för honom.
- 3.4 Henrik Gustavsson har haft fog för sin talan med beaktande av:
- (a) att det vid den tidpunkt då Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads stod klart att Europakonventionens bestämmelse om föreningsfrihet gäller mellan arbetsmarknadens parter (se t.ex. AD 1998 nr 17),
  - (b) att Europadomstolen vid den tidpunkt då Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads hade uttalat att arbetsmarknadens parter i Sverige måste kunna hållas ansvariga för överträdelser av Europakonventionen (*Evaldsson and Others v. Sweden*, no. 75252/01, 13 February 2007),
  - (c) att tingsrätten och hovrätten efter Byggnads invändning om rättegångshinder bedömde att allmän domstol var behörig att pröva hans talan (Svea hovrätts beslut den 6 december 2010 i mål nr Ö 1564-10),
  - (d) att Henrik Gustavsson fick framgång i mellandomsfrågan om Byggnads kan åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelser av Europakonventionen (Högsta domstolens dom den 17 december 2015, NJA 2015 s. 899),
  - (e) att tingsrätten i sin dom bedömde att Byggnads hade överträtt Henrik Gustavssons företags negativa föreningsfrihet samt egendomsskydd enligt artikel 11 i Europakonventionen och artikel 1 i tilläggsprotokoll 1,

samt förpliktade Byggnads att betala 140 000 kronor i skadestånd till honom (Stockholms tingsrätts dom den 8 december 2017 i mål nr 11087-09), och

- (f) att även hovrätten i sin dom bedömde att Byggnads hade överträtt Henrik Gustavssons företags negativa föreningsfrihet samt egendomsskydd enligt Europakonventionen (Svea hovrätts dom den 13 mars 2019 i mål nr T 315-18).

3.5 Eftersom Henrik Gustavsson haft fog för sin talan mot Byggnads har beslutet att ålägga honom betalningsskyldighet för förbundets rättegångskostnader med ett betydande belopp inneburit en oskälig börda för honom.

3.6 De omständigheter som har angetts ovan innebär att staten även har brustit i sina positiva förpliktelser att tillförsäkra Henrik Gustavsson ett effektivt skydd för föreningsfriheten enligt artikel 11 i Europakonventionen och egendomsskyddet enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1.

3.7 Henrik Gustavsson har rätt till ersättning för den skada som statens överträdelser av hans rättigheter enligt Europakonventionen har orsakat.

3.8 Skadans storlek ska bestämmas till ett belopp motsvarande de rättegångskostnader som Henrik Gustavsson har ålagts att betala, vilka uppgår till 2 716 200 kronor.

4 BAKGRUND

4.1 Byggnads stridsåtgärder orsakade HGS konkurs

- 4.1.1 Henrik Gustavsson ägde och drev ett mindre byggföretag, HGS, vars arbetstagare inte var organiserade fackligt.
- 4.1.2 Under våren 2006 kontaktades Henrik Gustavsson av Byggnads, som begärde att Byggnadsavtalet från år 2000 skulle bli bindande för hans företag, antingen genom att företaget blev medlem i arbetsgivarorganisationen Sveriges Byggindustrier eller genom att ett s.k. hängavtal tecknades.
- 4.1.3 I kollektivavtalet ingick ett system med granskningsavgifter, som var avsedda att täcka Byggnads kostnader för kontroll av att avtalet följdes i fråga om löner och annan ersättning.
- 4.1.4 Henrik Gustavsson och hans anställda motsatte sig att företaget skulle bli bundet av ett kollektivavtal som innefattade skyldighet att betala granskningsavgifter till Byggnads. Skälet för det var att de ansåg att granskningsavgiften utgjorde en förtäckt medlemsavgift samt att de inte ville bidra till Byggnads politiska verksamhet. Henrik Gustavsson ville av samma skäl inte heller bidra till Sveriges Byggindustriers verksamhet.
- 4.1.5 Under den aktuella tiden var Byggnadsavtalets system med granskningsavgifter föremål för prövning i Europadomstolen. Bakgrunden var en tvist i Arbetsdomstolen, där det hade gjorts gällande att systemet var oförenligt med den negativa föreningsfriheten och egendomsskyddet i Europakonventionen. Det hade bland annat förekommit uppgifter om att granskningsavgifterna användes i den fackliga verksamheten. När

Byggnads tog kontakt med Henrik Gustavsson och begärde att han skulle teckna ett kollektivavtal med granskningsavgifter hade målet *Evaldsson and Others* tagits upp till prövning i Europadomstolen (*Evaldsson and Others v. Sweden*, no. 75252/01, 13 February 2007).

- 4.1.6 Med hänvisning till den pågående prövningen i Europadomstolen meddelade Henrik Gustavsson Byggnads att företaget kunde teckna ett hängavtal om företaget och dess anställda undantogs från skyldigheten att betala granskningsavgifter. Byggnads godtog inte detta och parterna kom inte överens om något avtal. I juni 2006 försatte Byggnads företaget i blockad.
- 4.1.7 Den 3 juli 2006 väckte företaget talan mot Byggnads vid Arbetsdomstolen med yrkande om att stridsåtgärderna interimistiskt skulle förklaras olovliga eftersom de syftade till att framtvunga ett kollektivavtal som hade ett innehåll som inte var förenligt med Europakonventionen. Arbetsdomstolen avslag företagets yrkande om interimistiskt beslut.
- 4.1.8 Den 13 februari 2007, under målets handläggning i Arbetsdomstolen, meddelade Europadomstolen dom i *Evaldsson and Others v. Sweden*. Europadomstolen uttalade att systemet med granskningsavgifter stred mot egendomsskyddet enligt artikel 1 i det första tillägget till Europakonventionen, eftersom det inte förelåg tillräcklig transparens i fråga om hur avgifterna användes i den fackliga verksamheten. Den svenska domaren i Europadomstolen anförde i ett särskilt tillägg att hon ansåg att systemet även var oförenligt med skyddet för den negativa föreningsfriheten enligt Europakonventionen.

- 4.1.9 Sedan ett nytt kollektivavtal utan granskningsavgifter hade träffats för byggbranschen tecknade HGS ett hängavtal med Byggnads i juni 2007, varefter blockaden hävdes. Eftersom blockaden hävts återkallade företaget sin talan vid Arbetsdomstolen, som skrev av målet och förordnade att vardera parten skulle stå sin rättegångskostnad. Skälet till att Arbetsdomstolen förordnade att vardera parten skulle stå sin rättegångskostnad var för att den huvudsakliga tvistefrågan gällde systemet med granskningsavgifter, som efter Europadomstolens dom hade utmönstrats ur kollektivavtalet.
- 4.1.10 Kort därefter kom HGS på obestånd och försattes i konkurs. Enligt förvaltarberättelsen i konkursen synes blockaden ha varit den huvudsakliga orsaken till obeståndet.
- 4.2 Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads vid allmän domstol och begärde skadestånd för överträdelser av företagets rättigheter enligt Europakonventionen**
- 4.2.1 Henrik Gustavssons uppfattning var att Byggnads stridsåtgärder hade varit oförenliga med företagets negativa föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen samt att stridsåtgärderna hade orsakat företagets konkurs och medfört ekonomisk skada. Efter samråd med konkursförvaltaren övertog Henrik Gustavsson företagets skadeståndsfordran på Byggnads med anledning av stridsåtgärderna.
- 4.2.2 Henrik Gustavsson undersökte därefter möjligheterna att utkräva skadeståndsrättsligt ansvar av Byggnads för de olagliga stridsåtgärderna som hade orsakat hans företags konkurs. Henrik Gustavsson kunde då konstatera följande:

- (i) att Byggnads stridsåtgärder berodde på att HGS motsatte sig att teckna ett kollektivavtal med granskningsavgifter, som Europadomstolen sedermera bedömde var oförenliga med Europakonventionen,
- (ii) att detta innebar att Byggnads genom blockaden, som avsåg att tvinga fram ett kollektivavtal som var oförenligt med Europakonventionen, sannolikt hade överträtt företagets rättigheter enligt Europakonventionen,
- (iii) att han, på grund av att företaget hade försatts i konkurs samt att tvisten inte var en arbetstvist enligt 1 § lag (1974:371) om rättegången i arbetstvist, inte kunde få sin talan prövad i Arbetsdomstolen,
- (iv) att Europakonventionens skydd för föreningsfrihet gällde mellan arbetsmarknadens parter (se t.ex. AD 1998 nr 17),
- (v) att Europadomstolen uttalat att en arbetsmarknadsorganisation, när en sådan har fått ansvaret för att reglera villkoren på arbetsmarknaden delegerat till sig från staten, måste kunna hållas ansvarig för överträdelser av Europakonventionen (se *Evaldsson and Others v. Sweden*, § 63), samt
- (vi) att det var Byggnads och inte staten som hade överträtt företagets rättigheter enligt Europakonventionen.

4.2.3 I juli 2009 väckte Henrik Gustavsson talan mot Byggnads vid Stockholms tingsrätt med yrkande om ekonomiskt och ideellt skadestånd, under åberopande av att Byggnads stridsåtgärder

hade överträtt företagets negativa föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen.

4.3 Allmän domstol bedömde att den var behörig att pröva Henrik Gustavssons talan

4.3.1 Byggnads begärde i första hand att tingsrätten skulle avvisa målet med hänvisning till att allmän domstol inte var behörig. Enligt Byggnads gällde målet en arbetstvist och skulle därför prövas i Arbetsdomstolen.

4.3.2 Såväl tingsrätten som hovrätten bedömde att målet inte var en arbetstvist och ogillade Byggnads invändning om rättegångshinder (se Svea hovrätts beslut den 6 december 2010 i mål nr Ö 1564-10, [bilaga 1](#)).

4.3.3 Byggnads överklagade hovrättens beslut i frågan om allmän domstols behörighet till Högsta domstolen, som inte meddelade prövningstillstånd.

4.4 Högsta domstolen uttalade i en mellandom att Byggnads kan åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelser av konventionsskyddade rättigheter

4.4.1 Efter det att domstolarna hade ogillat Byggnads invändning om rättegångshinder invände Byggnads att det saknades rättsliga förutsättningar att ålägga förbundet skadeståndsskyldighet. Byggnads hänvisade till att rätten att vidta stridsåtgärder är grundlagsskyddad samt att överträdelser av enskildas rättigheter enligt Europakonventionen inte kan medföra skadeståndsskyldighet för någon annan än staten och kommunerna.

- 4.4.2 Tingsrätten bestämde att frågan om Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelser av HGS rättigheter i Europakonventionen skulle prövas genom mellandom. Tingsrätten och hovrätten bedömde att Byggnads inte kunde åläggas sådan skadeståndsskyldighet.
- 4.4.3 Högsta domstolen uttalade dock i sin mellandom i målet den 17 december 2015 att Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelser av företagets rättigheter enligt Europakonventionen, om stridsåtgärderna är att bedöma som kvalificerat otillbörliga (se NJA 2015 s. 899 p. 34–39, bilaga 2).
- 4.5 Tingsrätten och hovrätten bedömde att Byggnads stridsåtgärder överträtt HGS rättigheter enligt Europakonventionen**
- 4.5.1 Efter Högsta domstolens avgörande av mellandomsfrågan återupptogs handläggningen i Stockholms tingsrätt. Stockholms tingsrätt förpliktade Byggnads i dom den 8 december 2017 att betala skadestånd till Henrik Gustavsson med 140 000 kronor avseende ren förmögenhetsskada (se bilaga 3).
- 4.5.2 Tingsrätten bedömde att Byggnads stridsåtgärder hade överträtt HGS negativa föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen på grund av systemet med granskningsavgifter, att stridsåtgärderna var att bedöma som kvalificerat otillbörliga, samt att det var stridsåtgärderna som orsakat företagets obestånd och skada. Tingsrätten uppskattade den rena förmögenhetsskadan till 140 000 kronor. Med hänvisning till att tingsrätten bifallit Henrik Gustavssons talan

endast till viss del bestämde tingsrätten att vardera parten skulle stå sin rättegångskostnad.

- 4.5.3 Både Henrik Gustavsson och Byggnads överklagade tingsrättens dom till hovrätten. Svea hovrätt meddelade dom i målet den 13 mars 2019 (se bilaga 4).
- 4.5.4 Hovrätten instämde i tingsrättens bedömning att Byggnads stridsåtgärder hade inneburit en överträdelse av HGS rätt till föreningsfrihet och egendomsskydd enligt Europakonventionen. Till skillnad från tingsrätten ansåg hovrätten emellertid inte att Byggnads stridsåtgärder kunde bedömas som kvalificerat otillbörliga. Hovrätten ogillade därför Henrik Gustavssons yrkande om skadestånd.
- 4.5.5 Avgörande för hovrättens bedömning att Byggnads agerande inte var att bedöma som kvalificerat otillbörligt var att det ansågs finnas en etablerad arbetsrättslig regelordning för att avgöra om stridsåtgärder på arbetsmarknaden kan medföra skadeståndsskyldighet. Hovrätten ansåg därför att behovet av ytterligare skadeståndsansvar utöver dessa ramar var begränsat. Hovrätten tog dock inte ställning till om Byggnads agerande hade kunnat medföra skadeståndsansvar på arbetsrättslig grund. Hovrätten tog inte heller ställning till om Arbetsdomstolen hade varit behörig att pröva den aktuella tvisten mellan Henrik Gustavsson och Byggnads. Hovrätten bortsåg därmed från att den i annan sammansättning drygt åtta år tidigare kommit fram till att tvisten mellan Henrik Gustavsson och Byggnads inte skulle prövas i Arbetsdomstolen.

4.6 Henrik Gustavsson förpliktades att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader med 2,7 miljoner kronor

- 4.6.1 Med hänvisning till att Henrik Gustavsson var tappande part förpliktade hovrätten honom att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader i tingsrätten och i hovrätten med sammanlagt 2 716 200 kronor.
- 4.6.2 Henrik Gustavsson överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen, som inte meddelade prövningstillstånd.
- 4.6.3 Henrik Gustavsson har betalat det aktuella beloppet till Byggnads.

5 RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

5.1 Artikel 13 i Europakonventionen innefattar en rätt för enskilda att få en effektiv prövning av rimligt grundade påståenden om konventionsöverträdelser

- 5.1.1 Enligt artikel 13 i Europakonventionen ska var och en, vars i konventionen skyddade fri- och rättigheter kränkts, ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet.
- 5.1.2 För att rätten till ett effektivt rättsmedel ska kunna göras gällande krävs det inte att det har skett en överträdelse av någon konventionsrättighet. Det är tillräckligt att någon på rimliga grunder kan påstå sig ha varit föremål för en konventionsöverträdelse. (Se Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 5 uppl., 2015, s. 539, se även *Klass and Others v. Germany*, 6 September 1978, § 64, Series A no. 28; *Silver and Others v. the United Kingdom*, 25 March 1983, § 113, Series A

no. 61 och *Lindstrand Partners Advokatbyrå AB v. Sweden*, no. 18700/09, § 118, 20 December 2016.)

5.1.3 För att ett påstående om en konventionsöverträdelse ska anses rimligt grundat räcker det att det framstår som så vid en första anblick (eng. *prima facie*). Tröskeln för att artikel 13 i Europakonventionen ska vara tillämplig är med andra ord låg. (Se Pieter van Dijk m.fl. (red.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 5 uppl., 2018, s. 1040 och *Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights, Right to an Effective Remedy*, Europarådet, 31 December 2020, s. 9, p. 16.)

5.1.4 Om artikel 13 är tillämplig har den enskilde rätt till ett rättsmedel som innefattar en effektiv prövning av om en konventionsöverträdelse har skett. För att anses som effektivt måste rättsmedlet kunna medföra att en eventuell konventionsöverträdelse konstateras och gottgörs på ett lämpligt sätt (eng. *grant adequate relief*). (Se *Mugemangango v. Belgium* [GC], no. 310/15, § 130, 10 July 2020).

5.2 Nationella domstolar måste beakta Europakonventionen även när de avgör tvister mellan enskilda

5.2.1 Nationella domstolar måste beakta Europakonventionen även när de avgör tvister mellan enskilda. Prövningen och utfallet av sådana tvister får inte vara oförenligt med principerna bakom konventionen (*Khurshid Mustafa and Tarzibachi v. Sweden*, no. 23883/06, § 33, 16 December 2008; *Pla and Puncernau v. Andorra*, no. 69498/01, § 59, ECHR 2004-VIII och *J.A. Pye*

(Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom [GC], no. 44302/02, § 75, ECHR 2007-III).

5.2.2 Följaktligen bör en domstol inte kunna pröva en tvist mellan enskilda där den ena parten gör gällande att dennes rättigheter enligt Europakonventionen har överträtts utan att samtidigt beakta kraven på effektiva rättsmedel i artikel 13.

5.3 En part som haft fog för sin talan får enligt artikel 13 i Europakonventionen inte åläggas att betala rättegångskostnader som innebär en oskälig börda

5.3.1 Enskilda som haft fog för sin talan (eng. "litigants [whose] action is justified") har rätt att få rättighetsöverträdelserna erkända utan att åläggas att betala rättegångskostnader som innebär en oskälig börda för den enskilde (se t.ex. *Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, § 201, ECHR 2006-V; *Burdov v. Russia* (no. 2), no. 33509/04, § 99, ECHR 2009; *Stankov v. Bulgaria*, no. 68490/01, § 59, 12 July 2007 samt *Neshkov and Others v. Bulgaria*, nos. 36925/10 and 5 others, § 184, 27 January 2015, se även rättsfallet NJA 2012 s. 211 II p. 12).

5.3.2 Erkännandet av överträdelserna är ett viktigt led i gottgörelsen. Det är vanligt att Europadomstolen anser att ett konstaterande av en överträdelse i sig utgör tillräcklig gottgörelse (se t.ex. *Kozak v. Poland*, no. 13102/02, § 103, 2 March 2010 och *Jasiński v. Poland*, no. 30865/96, § 62, 20 December 2005). Ett konstaterande av en överträdelse får dock inte samma betydelse som gottgörelse om den enskilde får stå motpartens kostnader. Det är därför viktigt att enskilda inte belastas med höga rättegångskostnader bara för att skadestånd inte döms ut.

5.3.3 Prövningen av om den enskilde haft fog för sin talan innefattar en mer ingående bedömning av anspråket än prövningen av om den enskilde på rimliga grunder kan påstå sig ha utsatts för en konventionsöverträdelse. Det krävs dock inte att den enskilde har vunnit full framgång med sin talan för att anses ha haft fog för den (se t.ex. *Stankov v. Bulgaria*, §§ 61–62 och *Ulemek v. Croatia*, no. 21613/16, § 108, 31 October 2019).

5.4 Prövningsordningen enligt artikel 13 i Europakonventionen

5.4.1 Henrik Gustavsson gör i det här ärendet gällande att hovrättens beslut att förplikta honom att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader har inneburit att staten har överträtt hans rätt till effektivt rättsmedel. Prövningsordningen kan med hänsyn till ovan angivna utgångspunkter bestämmas enligt följande:

5.4.2 Kunde Henrik Gustavsson på rimliga grunder påstå att HGS konventionsskyddade rättigheter överträtts av Byggnads? Om nej, ska begäran om skadestånd avslås. Om ja:

5.4.3 Hade Henrik Gustavsson rätt till ett effektivt rättsmedel vid prövningen av talan mot Byggnads? Om nej, ska begäran om skadestånd avslås. Om ja:

5.4.4 Hade Henrik Gustavsson fog för sin talan mot Byggnads? Om nej, ska begäran om skadestånd avslås. Om ja:

5.4.5 Har hovrättens beslut att förplikta Henrik Gustavsson att ersätta Byggnads för dess rättegångskostnader inneburit att Henrik Gustavsson i strid med artikel 13 i Europakonventionen har fått bära en oskäligen börda? Om nej, ska begäran om skadestånd

avslås. Om ja, ska Henrik Gustavssons begäran om skadestånd bifallas.

5.4.6 I det följande kommer Henrik Gustavsson att utveckla grunderna för sin begäran om skadestånd utifrån denna prövningsordning.

6 RÄTTSLIG ARGUMENTATION

6.1 Henrik Gustavsson kunde på rimliga grunder påstå att hans rättigheter hade överträtts med hänsyn till Europadomstolens praxis vid tidpunkten för talans väckande

6.1.1 Henrik Gustavsson påstod att Byggnads stridsåtgärder hade varit oförenliga med den negativa föreningsfriheten och egendomsskyddet i Europakonventionen. Båda dessa påståenden var välgrundade vid tidpunkten för talans väckande.

6.1.2 Både tingsrätten och hovrätten har med hänvisning till Europadomstolens praxis i *Evaldsson and Others v. Sweden* och *Gustafsson v. Sweden* konstaterat att Byggnads stridsåtgärder har överträtt HGS rättigheter. Båda dessa mål hade avgjorts vid tidpunkten när Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads. Redan då får det alltså anses ha funnits klart stöd i Europadomstolens praxis för att HGS rättigheter överträtts. Henrik Gustavssons får därför med marginal anses ha uppfyllt det lågt ställda kravet för att artikel 13 ska vara tillämplig.

6.1.3 Att artikel 13 är tillämplig innebär att inte bara HGS, utan även Henrik Gustavsson, hade rätt till ett effektivt rättsmedel. Henrik Gustavsson var ensam ägare och det fanns därmed inte några motstående intressen mellan honom och bolaget. Överträdelserna

av bolagets rättigheter blir därför att jämställa med överträdelser av Henrik Gustavssons rättigheter. (Se t.ex. rättsfallen *Ankarcrona v. Sweden* (dec.), no. 35178/97, ECHR 2000-VI; *Glas Nadezhda EOOD and Elenkov v. Bulgaria*, no. 14134/02, § 40, 11 October 2007; *Groppera Radio AG and Others v. Switzerland*, 28 March 1990, § 49, Series A no. 173 som alla rörde bolag med en enda ägare som ansågs ha klagorätt för överträdelser av bolagets rättigheter.)

6.1.4 Henrik Gustavsson hade följaktligen rätt till ett effektivt rättsmedel för att göra gällande HGS rättigheter. Nästa fråga är om han hade rätt till effektivt rättsmedel vid prövningen av hans talan mot Byggnads eller om han enbart hade rätt till ett effektivt rättsmedel mot staten.

6.2 Henrik Gustavsson hade rätt till ett effektivt rättsmedel vid prövningen av hans talan mot Byggnads

6.2.1 Henrik Gustavssons uppfattning är att han hade rätt till ett effektivt rättsmedel vid prövningen av hans talan mot Byggnads. Den fråga som Högsta domstolen prövade i mellandomen var om Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet om Byggnads överträtt HGS konventionsskyddade rättigheter, och därmed om Henrik Gustavsson hade rätt till ett rättsmedel.

6.2.2 Högsta domstolens mellandom innebar att Henrik Gustavsson fick tillgång till ett rättsmedel som skulle säkerställa att Sverige uppfyller sina positiva förpliktelser att skydda konventionsrättigheterna även i relationen mellan enskilda (se mellandomen, NJA 2015 s. 899 p. 16). Henrik Gustavssons uppfattning är att ett

sådant rättsmedel, på motsvarande sätt som vid talan mot det allmänna, måste vara effektivt.

- 6.2.3 När Svea hovrätt prövade tvisten mellan Henrik Gustavsson och Byggnads hade den att se till att prövningen och utfallet av tvisten var förenlig med principerna bakom konventionen, inklusive kravet på effektiva rättsmedel (se *Khurshid Mustafa and Tarzibachi v. Sweden*, § 33; *Pla and Puncernau v. Andorra*, § 59 och *J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom*, § 75).
- 6.2.4 Att hovrätten kom fram till att Byggnads inte agerat kvalificerat otillbörligt förändrar inte att hovrättens prövning måste uppfylla kraven på effektiva rättsmedel. Det skulle vara oförenligt med principerna bakom konventionen att tillhandahålla ett rättsmedel där konventionsöverträdelser kan prövas utan att rättsmedlet uppfyller kraven på effektivitet i artikel 13.
- 6.2.5 Det enda undantaget där Europadomstolen har tillåtit att staten tillhandahåller ineffektiva rättsmedel är om det finns flera rättsmedel som sammantaget utgör ett effektivt rättsmedel (se t.ex. *Leander v. Sweden*, 26 March 1987, § 77, Series A no. 116 och *De Souza Ribeiro v. France* [GC], no. 22689/07, § 79, ECHR 2012). De brister i effektiviteten som rättegångskostnadsfördelningen i målet mot Byggnads innebär kan dock inte vägas upp genom något annat rättsmedel.
- 6.2.6 De exempel i Europadomstolens praxis där flera ineffektiva rättsmedel tillsammans anses uppfylla kraven enligt artikel 13 avser situationer där det finns ett antal rättsmedel som tar sikte på olika typer av gottgörelse. Så skulle till exempel kunna vara fallet

om ett rättsmedel enbart kan leda till ersättning för ekonomisk skada och ett annat rättsmedel måste anlitas för att erhålla ersättning för ideell skada (se *Guide on Article 13 of the European Convention on Human Rights, Right to an Effective Remedy*, Europarådet, 31 December 2020, s. 19, punkt 52). Så är inte fallet här.

- 6.2.7 Innan Högsta domstolen i sin mellandom öppnade upp för att Byggnads handlande kunde prövas i allmän domstol saknades det helt rättsmedel genom vilka Henrik Gustavsson kunde tillvarata sitt företags konventionsskyddade rättigheter.
- 6.2.8 Arbetsdomstolen kunde inte pröva en talan mot Byggnads efter att HGS hade försatts i konkurs eftersom en tvist mellan Henrik Gustavsson och Byggnads inte utgjorde en arbetstvist (se Svea hovrätts beslut den 6 december 2010 i mål nr Ö 1564-10, bilaga 1). Även om Arbetsdomstolen hade kunnat pröva målet saknas stöd för att konventionsstridiga stridsåtgärder kan leda till skadeståndsansvar i arbetsrättslig ordning.
- 6.2.9 Inte heller en skadeståndstalan mot staten eller en anmälan till Justitieombudsmannen eller Justitiekanslern kunde komplettera de brister som funnits vid prövningen av talan mot Byggnads. Dessa rättsmedel hade i så fall haft ett väsentligt annorlunda syfte: att pröva om staten levt upp till sina positiva förpliktelser att skydda HGS föreningsfrihet och egendomsskydd.
- 6.2.10 När Högsta domstolen i sin mellandom uttalade att Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet för överträdelse av HGS rättigheter enligt Europakonventionen, säkerställde Högsta domstolen konventionsskyddet i relationen mellan HGS och

Byggnads. Det är vid prövningen av överträdelse som skett i den relationen som Henrik Gustavsson har rätt till ett effektivt rättsmedel. Några sådana rättsmedel har inte funnits.

6.2.11 Sammanfattningsvis har Högsta domstolen i sin mellandom säkerställt konventionsskyddet i relationen mellan HGS och Byggnads. Vid domstolarnas prövning av Henrik Gustavssons talan mot Byggnads krävdes därför att kraven enligt artikel 13 i Europakonventionen var uppfyllda. Det innebär att om Henrik Gustavsson har haft fog för sin talan får inte fördelningen av rättegångskostnaderna innebära en oskälig börda för honom.

6.3 Henrik Gustavsson har haft fog för sin talan mot Byggnads med hänsyn till hur rättsläget såg ut när han inledde processen och att han vunnit de avgörande frågorna i målet

6.3.1 Henrik Gustavsson har haft fog för att väcka talan mot Byggnads istället för att vända sig mot staten. Detta av följande tre skäl.

6.3.2 För det första var det, när Henrik Gustavsson inledde talan i allmän domstol år 2009, etablerat sedan mer än ett decennium att Europakonventionen gäller mellan arbetsmarknadens parter. I det så kallade Kellermann-målet från år 1998 slog Arbetsdomstolen fast att Europakonventionen är tillämplig när en fackförening vidtar stridsåtgärder mot en arbetsgivare (se rättsfallet AD 1998 nr 17 – målet rörde om stridsåtgärder mot ett företag i textilbranschen stred mot artikel 11 i Europakonventionen). Slutsatsen att Europakonventionen kan åberopas i tvister mellan arbetsmarknadens parter har sedan bekräftats i flera efterkommande avgöranden i Arbetsdomstolen (se till exempel rättsfallen AD 2001 nr 20 och AD 2006 nr 94).

- 6.3.3 För det andra hade Europadomstolen i *Evaldsson and Others v. Sweden* uttalat att arbetsmarknadsorganisationer, när dessa har fått ansvaret för att reglera arbetsmarknaden delegerat till sig från staten, måste kunna hållas ansvariga för överträdelser av Europakonventionen (*Evaldsson and Others v. Sweden*, § 63).
- 6.3.4 För det tredje har Henrik Gustavssons vunnit framgång i de avgörande frågorna i målet. Henrik Gustavsson vann framgång i frågan om allmän domstol var behörig att pröva målet; han vann framgång i Högsta domstolen i frågan om att Byggnads kunde åläggas skadeståndsskyldighet för konventionsöverträdelser; tingsrätten konstaterade att HGS rättigheter överträtts av Byggnads och att Henrik Gustavsson därför hade rätt till skadestånd; och även hovrätten konstaterade att Byggnads överträtts HGS rättigheter, även om den ansåg att förutsättningar för skadestånd inte förelåg.
- 6.3.5 Sammanfattningsvis talade såväl svensk som europeisk praxis redan vid tidpunkten när Henrik Gustavsson väckte talan mot Byggnads för att det var Byggnads som var ansvarigt för det konventionsstridiga handlande som HGS hade utsatts för. Att Henrik Gustavsson hade fog för sin talan får stöd av att han sedan vann framgång i såväl forumfrågan, ansvarsfrågan som frågan om en överträdelse föreligger.
- 6.4 Fördelningen av rättegångskostnaderna har inneburit att Henrik Gustavsson i strid med artikel 13 i Europakonventionen har fått bära en oskälig börda**
- 6.4.1 Hovrättens fördelning av rättegångskostnaderna i målet mellan Henrik Gustavsson och Byggnads har inneburit att Henrik

Gustavsson i strid med artikel 13 i Europakonventionen har fått bära en oskälig börda.

- 6.4.2 Utgångspunkten är att enskilda inte ska behöva drabbas av oskäliga kostnader för att få konstaterat att deras rättigheter har överträtts. Även ett mycket litet belopp kan anses utgöra en oskälig börda (se *Barbotin v. France*, no. 25338/16, 19 November 2020).
- 6.4.3 I *Barbotin v. France* hade klaganden fått betala 273,57 euro, motsvarande ca 2 700 kronor, för att få en överträdelse av artikel 3 i Europakonventionen konstaterad. Detta utgjorde en oskälig börda. (Se *Barbotin v. France*, no. 25338/16, §§ 58–59, 19 November 2020.)
- 6.4.4 Henrik Gustavssons har ålagts att betala tusen gånger mer än klaganden i *Barbotin v. France* för att få konstaterat att hans rättigheter överträtts. Det framstår därför som uppenbart att åläggandet har inneburit en oskälig börda för honom.
- 6.4.5 Att Henrik Gustavsson inte har vunnit framgång med sitt skadeståndsanspråk är inte avgörande för bedömningen. Avgörande är endast om han kan anses ha haft fog för sin talan (se *Ulemek v. Croatia*, § 108 med hänvisning till *Neshkov and others v. Bulgaria*, § 184). Som redogjorts för i avsnitt 6.3 ovan har Henrik Gustavsson haft fog för sin talan. Åläggandet att betala Byggnads rättegångskostnader har därmed inneburit en oskälig börda för honom i strid med artikel 13.

6.5 Sammanfattningsvis: Staten har överträtt Henrik Gustavssons rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen

6.5.1 Henrik Gustavsson har sammanfattningsvis haft fog för sin talan mot Byggnads och fördelningen av rättegångskostnaderna har inneburit att han har fått betala ett betydande belopp för att få en rättighetsöverträdelse konstaterad. Henrik Gustavsson har därför fått bära en oskälig börda. Svea hovrätts fördelning av rättegångskostnaderna har därmed inneburit att staten har överträtt Henrik Gustavssons rätt till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 13 i Europakonventionen.

6.6 Staten har även brustit i sina positiva förpliktelser och överträtt Henrik Gustavssons negativa föreningsfrihet enligt artikel 11 i Europakonventionen och hans egendomsskydd enligt artikel 1 i tilläggsprotokoll 1

6.6.1 För det fall Justitiekanslern skulle bedöma att Henrik Gustavsson inte har rätt till ett effektivt rättsmedel genom en direkt tillämpning av artikel 13 har han ändå haft rätt till ett sådant rättsmedel med hänsyn till statens positiva förpliktelser enligt artikel 11 i Europakonventionen och artikel 1 i tilläggsprotokoll 1.

6.6.2 Staten har en positiv förpliktelse att tillse att det finns rättsmedel genom vilka enskilda kan erhålla ett effektivt skydd för sina konventionsskyddade rättigheter (se t.ex. *Söderman v. Sweden* [GC], no. 5786/08, § 117, ECHR 2013 och *Blumberga v. Latvia*, no. 70930/01, § 67, 14 October 2008, jfr även *Gustafsson v. Sweden*, 25 April 1996, § 45, Reports of Judgments and Decisions 1996-II).

- 6.6.3 Svea hovrätts fördelning av rättegångskostnaderna har inneburit att Henrik Gustavsson har fått betala nästan tre miljoner kronor för att få konstaterat i domstol att hans rättigheter har överträtts. Vid dessa förhållanden kan han inte anses ha haft tillgång till ett rättsmedel som har erbjudit honom ett effektivt skydd för sitt företags konventionsskyddade rättigheter.
- 6.6.4 Samma omständigheter som utgör en överträdelse av rätten till effektiva rättsmedel enligt artikel 13 innebär alltså att staten har brutit i sina positiva förpliktelser enligt artikel 11 i Europakonventionen och artikel 1 i tilläggsprotokoll 1.
- 6.7 Henrik Gustavsson har rätt till skadestånd för ren förmögenhetsskada med 2 716 200 kronor**
- 6.7.1 Skadestånd ske utges med stöd av 3 kap. 4 § skadeståndslagen. Det finns inga andra rättsmedel med vilka Henrik Gustavsson hade kunnat komma till rätta med statens överträdelse av hans rätt till effektiva rättsmedel. Det är därför nödvändigt att utge skadestånd för att gottgöra överträdelsen.
- 6.7.2 Av allmänna skadeståndsrättsliga principer följer att Henrik Gustavsson ska försättas i samma position som om den skadegörande handlingen inte hade ägt rum. Eftersom Henrik Gustavsson hade fog för sin talan mot Byggnads borde han i vart fall inte ha förpliktats att betala Byggnads rättegångskostnader.
- 6.7.3 Skadans storlek motsvarar därför det belopp som Henrik Gustavsson har ålagts att betala i rättegångskostnader till Byggnads, vilket uppgår till 2 716 200 kronor.

Som ovan,

Alexander Ottosson

Erica Wide

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

1. Svea hovrätts beslut den 6 december 2010 i mål nr Ö 1564-10
2. Högsta domstolens dom den 17 december 2015, NJA 2015 s. 899
3. Stockholms tingsrätts dom den 8 december 2017 i mål nr 11087-09
4. Svea hovrätts dom den 13 mars 2019 i mål nr T 315-18